

Stappenplan Borging Ruimtelijke Kwaliteit

Hoogwaterbeschermingsprogramma Waterschap Limburg

Bezoekadres

Maria Theresialaan 99
6043 CX Roermond

Postadres

Postbus 2207
6040 CC Roermond

IBAN: NL10NWAB0636750906

KvK: 67682065

088 88 90 100

info@waterschaplimburg.nl

www.waterschaplimburg.nl

titel   Stappenplan Borging Ruimtelijke Kwaliteit
subtitel   Hoogwaterbeschermingsprogramma Waterschap Limburg
datum   22 december 2022
versie   1.0
status   Definitief
zaaknr.   2021-Z34793
documentnr.   WLDOC-77825112-31760

vrijgave   Dit document is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van:

naam	functie	rol
Lodewijk van Nieuwenhuijze	Supervisor Ruimtelijke Kwaliteit	
Joyce Vreede	Programmasecretaris HWBP	

Inhoudsopgave

1	Aanleiding.....	4
1.1	Inleiding.....	4
1.2	Plan van aanpak	4
1.3	Doel 4	
1.4	Leeswijzer	5
2	Hoofdopzet procesarchitectuur	6
2.1	Werkwijze.....	6
2.2	Algemeen	7
2.3	Begripsbepaling.....	7
2.4	Invulling matrix.....	8
3	Onderscheid in 2 procedurele kaders	9
4	De 7 planstappen	10
4.1	Gebiedsagenda en Visie	10
4.2	Initiatieffase	12
4.3	Verkenningfase.....	12
4.4	Fase planuitwerking	13
4.5	Aanbesteding en gunning.....	14
4.6	Realisatiefase	14
4.7	Oplevering en overdracht	15
5	Producten Ruimtelijke Kwaliteit	16
5.1	Visie en leidende principes Maassysteem 2050	16
5.2	Integrale scopebepaling (product-initiatieffase)	16
5.3	Gebiedsvisie/Inrichtingsvisie/inpassingsvisie (product-verkenningfase).....	17
5.4	Gebiedsplan/inrichtingsplan/inpassingsplan (product-planfase).....	18
5.5	Esthetisch Programma van Eisen (EPvE) (productfase aanbesteding).....	18
5.6	Drie toets documenten realisatiefase.....	18
5.7	Overdrachtsdocument ruimtelijke kwaliteit	18

1 Aanleiding

1.1 Inleiding

In het najaar 2021 heeft het Programmamanagementteam HoogWaterBeschermingsProgramma Waterschap Limburg (hierna HWBP WL) opdracht gegeven om de inbedding van ruimtelijke kwaliteit in de contract- en realisatiefase programmabreed (vanuit CM, TM, OM en RK) op te pakken. Het beoogd resultaat hiervan is een concreet voorstel inclusief implementatie en impact op techniek, ruimtelijke kwaliteit, tijd en kosten. Er wordt een kleine kerngroep en een brede taskforce ingesteld om dit voorstel uit te werken.

Kerngroep (dikgedrukt) en Taskforce

- **Joyce Vreede** (organisatie, voorbereiding en faciliteren sessies)
- **Lodewijk van Nieuwenhuijze** (supervisor RK)
- **Geert de Vries** (RK/OM Lob van Gennep)
- Ruud Dubbeld en Abe Veenstra (Q-team HWBP-projecten WL)
- Rudy de Grootte (OM Arcen)
- Regina Havinga (HWBP-organisatie, aandachtsveld RK/duurzaamheid)
- Jasper van de Hoef (CM– inbreng o.a. vanuit ervaring Steyl)

1.2 Plan van aanpak

Tijdens een eerste beschouwing met het Q-team 1-10-2021 en het startoverleg van deze taskforce op 18-10-2021 is de opdracht van een aantal aanscherpingen/kanttekeningen voorzien:

- Breng het totale planproces in beeld van initiatieffase t/m oplevering en geef per planstap aan wat de gewenste inbreng vanuit RK zou moeten zijn en op welke wijze deze geborgd wordt.
- Schets per planstap de relatie met de HWBP/MIRT-programma.
- Start met een ruwe schets van een stappenplan, geef een beschrijving van de gewenste producten per stap, inclusief de cruciale procesafspraken. Na overeenstemming over deze globale opzet kunnen afspraken gemaakt worden over het detailniveau van uitwerking en tijdpad.
- Ga uit van een eindproduct in de vorm van een 'spoorboekje', waarin de relatie wordt gelegd tussen producten, de interactie tussen verschillende actoren en een tijdpad.

1.3 Doel

Voorjaar 2021 zijn nieuwe afspraken gemaakt over de aansturing van de Limburgse HWBP-projecten. In het transitieplan is de regie op de projecten verschoven van een centraal programma brede aansturing naar een werkwijze waarin de Projectteams veel zelfstandiger en autonomer opereren, of anders gezegd: *'van programma in de 'lead', naar projecten in de 'lead' en programma in 'control'*. Deze koerswijziging vraagt om een duidelijk omschreven kader m.b.t. de op te leveren producten in elk project. De taskforce borging ruimtelijke kwaliteit start vanuit de volgende doelstelling: **het opstellen van procesafspraken, procedures en formats, gekoppeld aan de verschillende stappen in het planproces van**

HWBP-projecten, aan de hand waarvan de inbreng van ruimtelijke kwaliteit inhoud wordt gegeven en kan worden geborgd.

1.4 Leeswijzer

Dit is de vierde conceptversie van het stappenplan op hoofdlijnen en vrijgegeven door het Programmamanagementteam PMT d.d. 6 december 2022. Deze versie dient om de borging Ruimtelijke Kwaliteit te implementeren binnen HWBP WL. Gestart wordt met werksessies met Omgevingsmanagers en Technisch Managers. Indien de werksessies aanleiding geven tot aanpassing of verdere concretisering van dit document zal hiervoor een nieuwe versie aangemaakt worden en ter vaststelling worden aangeboden aan het PMT.

In deze versie zijn alle aandachtspunten uitgewerkt en worden de verschillende (tussen)producten nauwkeuriger beschreven die de betrokken partijen gedurende het planproces nu al opstellen cq, kunnen gaan opstellen en welke raakvlakken we zien tussen de verschillende partijen.

Versie 1.0; 09-12-2021, Joyce Vreede en Lodewijk van Nieuwenhuijze.

Versie 1.1; 23-01-2022, verwerking commentaar kerngroep.

Versie 1.2; 27-06-2022, verwerking commentaar HWBP en Q-team

Versie 2.0; 10-10-2022, complete conceptversie

2 Hoofdopzet procesarchitectuur

2.1 Werkwijze

Er is eerst een Matrix opgesteld, op basis waarvan de inhoudelijke aandachtspunten relevant voor de verdere concretisering van een stappenplan kunnen worden vastgesteld en uitgewerkt.

Op de twee assen van de matrix worden een aantal invalshoeken geclusterd. Op de horizontale as staan de verschillende **partijen/actoren** die een rol vervullen bij de inhoudelijke concretisering van de invalshoek ruimtelijke kwaliteit in het plan- en realisatie proces van het HWBP-project. Naast de rol van het HWBP, wordt ook het MIRT als invalshoek toegevoegd, om reden dat er gelijktijdig met de dijkversterking in sommige projecten ook uitvoering gegeven wordt aan een systeemwerkingsmaatregel en derhalve een MIRT-bijdrage beschikbaar wordt gesteld. De horizontale as wordt afgesloten met de invalhoek 'Bestuurlijke borging'. Op de verticale as staan de verschillende **stappen van het planproces**, waarbij per planstap concrete wensen/eisen kunnen worden vastgelegd over inhoud en borging van ruimtelijke kwaliteit, te vertalen in concrete productomschrijvingen. De bestuurlijk vastgestelde "Visie en Leidende Principes Ruimtelijke Kwaliteit Noordelijke Maasvallei" en de daarin op hoofdlijnen beschreven aanpak voor het ontwerpproces vormen het inhoudelijke startpunt van het planproces.

Daarnaast wordt ervoor gekozen om aan te sluiten op de systematiek van het 'stappenplan beoordeling sober en doelmatig', zoals dat ontwikkeld is door de HWBP-organisatie en dat in samenspraak met de uitwerking van dit stappenplan, verder zal worden geconcretiseerd.

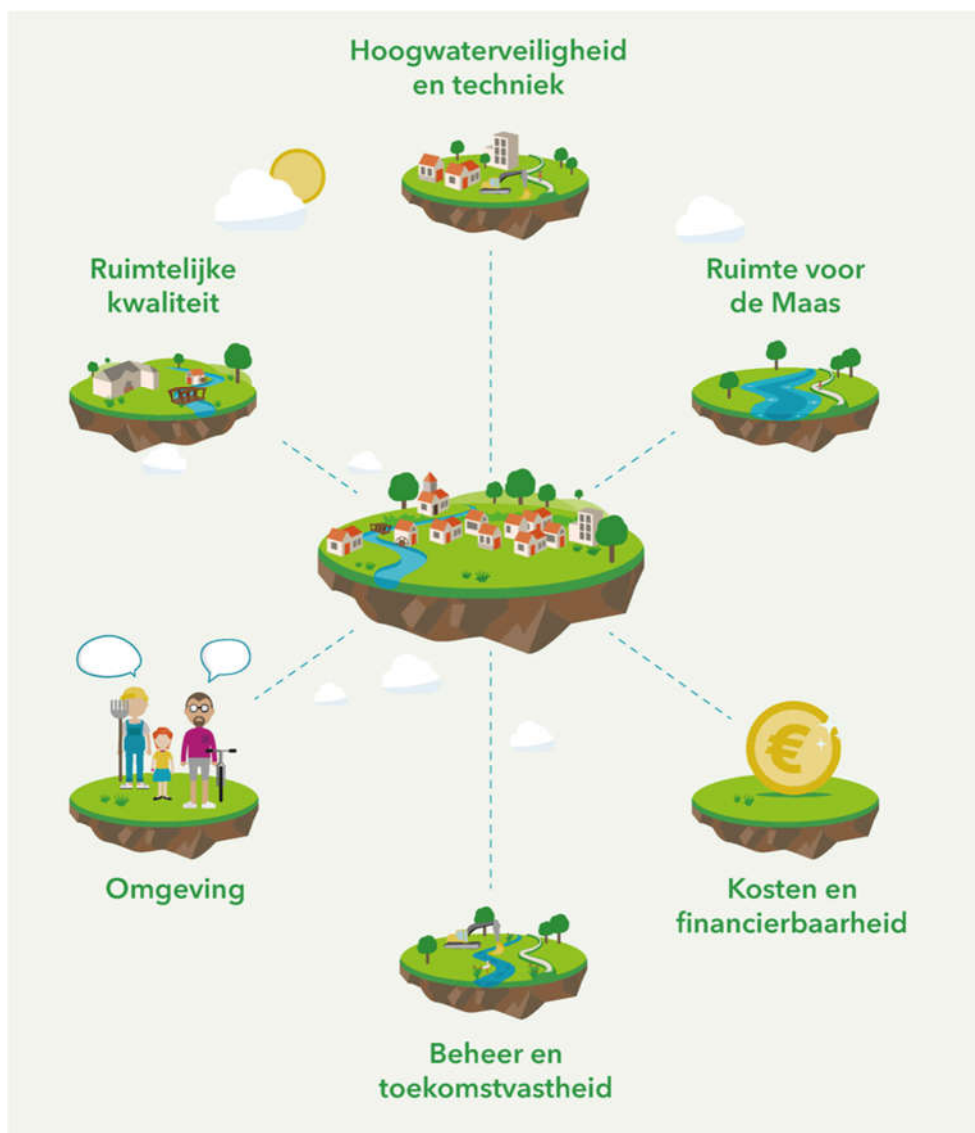
Basisschema:

partijen / planstappen	WATERSCHAP LIMBURG			PROCEDURELE KADERS		Bestuurlijke borging
	⊕ team	Integrale planvorming: IPM lid RK supervisor RK	Project organisatie IPM team	HWBP	MIRT en Delta programma	
0 Gebieds agenda						
1 Initiatief fase						
2 Verkennings fase						
3 faseplannutwerking						
4 Aanbesteding en gunning						
5 realisatie						
6 oplevering en overdracht						

2.2 Algemeen

Met betrekking tot de ontwikkeling en borging van RK wordt in elk project bepaald wie verantwoordelijk is voor de ruimtelijke kwaliteit. Volgens de Work Breakdown Structure (WBS) ligt dit primair bij de Technisch Manager. Er kan echter voor gekozen worden om het aandachtsveld ruimtelijke kwaliteit onder te brengen bij het teamlid dat de meeste affiniteit heeft met dit onderwerp, of een Landschapsarchitect/gebiedsregisseur als ruimtelijk integrator aan het IPM-team toe te voegen (Lob van Gennep en Well). Daarnaast fungeert de supervisor ruimtelijke kwaliteit op programmaniveau als 'geweten' voor dit onderwerp en is hij/zij in eerste instantie de collegiale 'sparring partner' voor het IPM-team, die verantwoording aflegt aan de projectdirecteur. Naast ondersteuning van het IPM-team 'op afroep', begeleidt de supervisor als coach de betrokken landschapsarchitecten bij de projecten en is daarmee ook de intermediair tussen projecten en Q team. Over de invulling van deze coachrol worden bij elke uitbesteding concrete procesafspraken vastgelegd.

2.3 Begripsbepaling

Ontwikkeling van een integraal plan ("het goede plan"), op basis van 6 invalshoeken.

In het HWBP Waterschap Limburg is afgesproken dat de plannen integraal tot stand dienen te komen op basis van een gelijkwaardige inbreng vanuit de 6 invalshoeken, zoals verbeeld in bovenstaand schema. De inbreng van ruimtelijke kwaliteit in het planproces wordt als één van de invalshoeken onderscheiden. Het gaat hierbij om het belang van de **huidige ruimtelijke kwaliteit** van het landschap op projectniveau goed in beeld te brengen aan de hand van begrippen zoals belevingswaarde, cultuurhistorische betekenis, schoonheid van het bestaande landschap en de gebiedsidentiteit. Deze inbreng wordt bijna altijd geleverd door een landschapsarchitect en wordt vastgelegd in een '**landschapsbiografie**'. Een andere en eigenlijk nog wezenlijker rol voor de landschapsarchitect is het leveren van een ontwerpbijdrage aan de totstandkoming van de **toekomstige ruimtelijke kwaliteit**, het opstellen van het "integrale plan", in het schema het centraal verbeelde eindresultaat van het planproces. Deze integrerende ontwerprol wordt wel onderkend binnen de projectorganisatie maar nog te weinig gefaciliteerd, behoudens de uitzonderingen Lob van Gennep en Well, waar een landschapsarchitect/gebiedsregisseur deel uit maakt van het IPM-team. Deze uitbreiding van het IPM-team is vooral relevant voor de projecten met een complexe inrichtingsopgave, de 'systeemmaatregelen'. In deze notitie zal met name aandacht worden besteed aan het faciliteren van deze ontwerprol bij de totstandkoming van het "integrale plan".

2.4 Invulling matrix

De inhoudelijke invulling van de matrix werken we vervolgens uit voor de 7 onderscheiden planstappen, waarbij de matrix wordt benut om de onderlinge relaties tussen de actoren te beschrijven en de raakvlakken in beeld te brengen. De ambitie is om een integraal en cyclisch planproces te doorlopen, waarin bij elke stap de dialoog wordt voortgezet tussen de belangenafweging van de 6 invalshoeken en het steeds concreter wordende ontwerp.

3 Onderscheid in 2 procedurele kaders

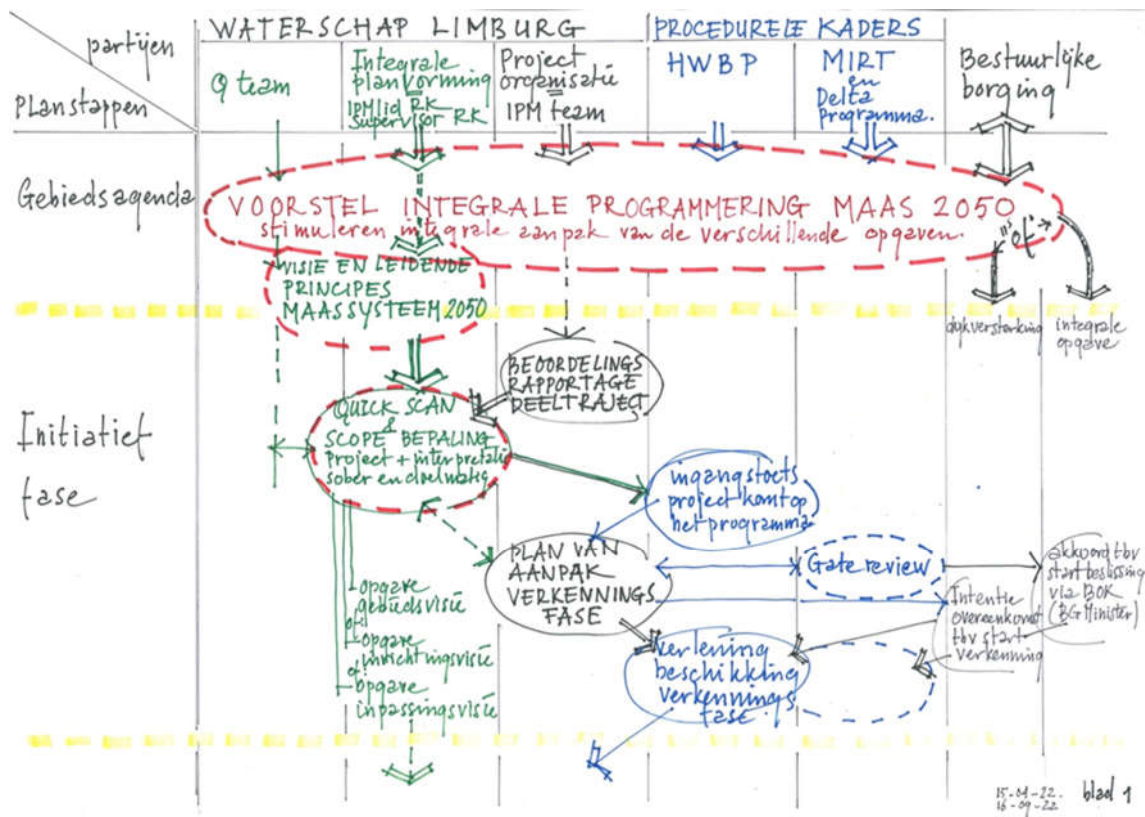
In de aanpak, het te volgen procedurele kader en de bestuurlijke besluitvorming, kunnen we op hoofdlijnen onderscheid maken in 2 typen projecten: projecten die geheel vallen binnen het procedurele kader van het HWBP-programma en projecten die vallen onder het kader van zowel het HWBP als het MIRT. In Limburg gaat het bij de laatste cluster projecten om: Arcen, Well, Baarlo, Thorn Wesseem, Vierwaarden en Lob van Gennep. De bestuurlijke afspraken voor deze projecten worden gemaakt in een stuurgroep en per projectfase vastgelegd in een Bestuursovereenkomst (BOK). In de BOK wordt tussen Rijk, Provincie, Gemeenten en Waterschap de inhoud van het plan vastgelegd, de procesafspraken en de financiële dekking. In het uitgewerkte schema (hoofdstuk 4), wordt ook nog aangegeven dat op 4 momenten in het Mirt proces het 'gate review team' een belangrijke rol speelt bij het vervolg van het planproces. De overige hoogwater beschermingsprojecten van het WL vallen onder de eerste categorie waarbij de bestuurlijke verantwoordelijkheid ligt bij het waterschap Limburg.

Beide type projecten kennen een gelijke aanpak voor de uitwerking en borging van het aandachtsveld ruimtelijke kwaliteit.

4 De 7 planstappen

Enkele opmerkingen ter toelichting bij het kleurgebruik van de ingevulde matrix.

- Groen: planstappen en -producten **ruimtelijke kwaliteit**.
- Blauw: planstappen en producten vanuit het procedurele kader **HWBP en MIRT**.
- Rood: rood omcirkelde stappen/producten zijn **nieuw** in aanvulling op de huidige procesafspraken/producten.

4.1 Gebiedsagenda en Visie.

Er is behoefte aan een integrale programmering voor het Maassysteem om de verschillende projecten ten opzichte van elkaar te kunnen positioneren en te voorzien van een kader. Gewerkt wordt aan een voorstel voor een integrale programmering Maas 2050. Het lijkt wenselijk om in het verlengde van dit voorstel de “Visie en leidende principes ruimtelijke kwaliteit Noordelijke Maasvallei” uit 2019, te actualiseren richting een **‘ruimtelijke visie op het maassysteem 2050’**, voorzien van een update van de leidende principes. Naast een uitbreiding van de visie voor het gehele Maassysteem is ook een aanscherping van de werkwijze gericht op het maken van integrale plannen wenselijk. Een goede basis voor dit laatste onderdeel is de methode van de “kwaliteitsestafette”. Daarnaast is het van belang om aan te sluiten op de systematiek van de “duurzaamheidsroos” zoals die is ontwikkeld door het HWBP, waarin de invalshoeken ruimtelijke kwaliteit, energie & klimaat en circulariteit aan elkaar worden gerelateerd.

De Kwaliteitsstafette

Zo borg je de kwaliteit van jouw project

SMART RIVERS

Langdurige en complexe projecten

Rivierprojecten duren lang en kennen vele fasen met heel verschillende partijen aan tafel. Van eerste idee tot beheer verstrijkt vaak jaren. Je hebt een doelgerichte aanpak nodig om kwaliteitsambities (landschappelijk, leefbaarheid, natuur) overeind te houden. Deze aanpak noemen we de Kwaliteitsstafette. Deze is een integraal onderdeel van de Smart Rivers- aanpak. Met de kwaliteitsstafette zorg je ervoor dat de kwalitatieve ambities uit de verkenning en ontwerpfases ook werkelijkheid worden.

De Kwaliteitsstafette

De Kwaliteitsstafette is een wedstrijd die je moet willen winnen. Het komt aan op teamwork. Je moet zelf goed presteren én je bent verantwoordelijk voor een goede start van je opvolger. Anders dan een estafette duurt deze wedstrijd jaren en is het team dat finisht nooit hetzelfde team dat is gestart. Het estafettebijtje – de verantwoordelijkheid voor kwaliteit – moet worden aangepakt, vastgehouden én doorgegeven. Zo krijgt kwaliteit de borging die voor andere belangen (geld, planning, techniek) vanzelfsprekend is. Als iemand het stokje laat vallen kan de kwaliteit van het project permanent verloren raken. Je bent als team immers zo sterk als de zwakste schakel.

Weet wat je te doen staat

Onk jij bent men schakel in de Kwaliteitsstafette. Jouw bijdrage is noodzakelijk, altijd uitdagend en zelden eenvoudig. De inhoud van jouw bijdrage verschilt, afhankelijk van de fase van het project en jouw eigen rol en positie. Toch is de basis overzichtelijk! De Kwaliteitsstafette onderscheidt seven eigenschappen die cruciaal zijn voor het kwaliteits slagen van projecten. Deze eigenschappen gelden ongeacht de projectfase en zijn toepasbaar in elke rol of positie. Organiseer en bewaak deze seven eigenschappen, weet wat jou te doen staat en geef teamleden na jou een goede start.

DE 7 EIGENSCHAPPEN VAN SUCCESVOLLE PROJECTEN

1
EINDKWALITEIT IS EEN EXPLICIET DOEL VAN HET PROJECT

Kwaliteit is onderdeel van het besluit om met het project te starten en is benoemd in de opdracht aan het projectteam.

Kwaliteit is logisch verbonden met het project en past bij de andere doelen.

De kwaliteitsdoelen zijn ambtelijk, bestuurlijk en voor een breed publiek tastbaar en aantrekkelijk tot uitdrukking gebracht.

2
KWALITEIT IS VERBONDEN MET STERKE BELANGEN

Met kwaliteitsdoelen strijdige belangen (overheden, bedrijven en burgers) zijn in kaart gebracht.

Dominante belangen zijn verbonden met, verenigbaar met of ondergeschikt aan kwaliteitsdoelen.

Kwaliteitsdoelen zijn in hun effecten doorzacht en haalbaar.

3
KWALITEIT IS UITGEWERKT IN EEN NORMEREND EN INSPIREREND KADER

Kwaliteit is uitgewerkt tot ondubbelzinnige en toetsbare principes en eisen.

Het kader geeft inzicht in en context bij principes en eisen.

Het kader is ook voor niet-ingewijden begrijpelijk en wervend.

Het kwaliteitskader heeft in elke fase van het project een formele status.

De kwaliteitsdoelen worden voor iedere fase tot op het juiste detail en in de juiste vorm uitgewerkt.

4
KWALITEIT HEeft ALTijd EEN EIGENAAR MET AUTORITEIT EN ZEGGENSCHAP

Er is in iedere fase, bij opdrachtgever en opdrachtnemer, iemand voor de realisatie van kwaliteitsdoelen verantwoordelijk en aanspreekbaar.

De borging van kwaliteit is belegd bij een teamlid met zeggenschap en in een (management-) teamrol met invloed en mandaat.

Teamleden met zeggenschap over kwaliteit worden voor lange duur gecontracteerd en zijn geëist op gezag, ervaringen, betrokkenheid.

5
HET ONTWERPPROCES VORMT HET HART VAN EEN PROJECT

Ontwerpen wordt als integrerende discipline ingezet en problemen worden opgelost middels ontwerp onderzoek.

Ontwerpers zijn in staat gesteld en gekwalificeerd om integrale ontwerp-oplossingen te bieden voor technische, ruimtelijke, financiële en omgevingsvraagstukken.

Ontwerpkruisen zijn in handen van ontwerpers die in deze specifieke discipline (landschaps-ecologie, geomorfologie, landschapsarchitectuur, architectuur) thuis zijn.

6
ER IS FINANCIËLE DEKKING VOOR KWALITEIT

De middelen om tot de gewenste kwaliteit te komen zijn geraamd en gereserveerd.

Realisatie van kwaliteitsdoelen is onlosmakelijk verbonden met projectonderdelen die sowieso worden uitgevoerd.

7
KWALITEIT STAAT ALTijd OP DE AGENDA

Kwaliteit staat altijd op de agenda bij besluitvorming, beoordelingen en reviews.

Kwaliteit is expliciet onderdeel van een aanbesteding en is vertaald in de juiste EMVI-criteria en -weging.

Foto: Rijkswaterstaat, Deltaplus, Foto: Bert Peters, Deltaplus, Deltaplus, Deltaplus, Deltaplus

Deze poster is ontwikkeld door de Stichting Smart Rivers en is mogelijk gemaakt door bijdragen van het ministerie van L&V en LIFE IP Deltaplus. Smart Rivers is een onafhankelijk kennis- en expertiseplatform dat zich inzet voor kwaliteits hoogwaardige ruimtelijke projecten lange-termijn rivieren. Meer weten over Smart Rivers of de Kwaliteitsstafette, neem contact op met Smart Rivers: www.smart-rivers.nl of bezoek@smart-rivers.nl

Let op: deze poster mag niet worden verspreid of gebruikt zonder toestemming van de Stichting Smart Rivers.

4.2 Initiatieffase

Doorlooptijd 1 jaar. Na het opstellen van een beoordelingsrapportage voor het betreffende deeltraject, start het waterschap met een **'integrale scopebepaling'** om de scope van het project te bepalen op basis van een integrale visie op de dikversterking i.r.t. omgeving en relevante planambities vanuit andere invalshoeken. De supervisor RK en betrokken IPM-lid faciliteert deze scopebepaling gebruikmakend van het format dat is ontwikkeld door RWS-ontwerpt (voorbeelden Markermeer dijken en Schiermonnikoog, doorlooptijd 3 maand). Het Q team brengt een collegiaal advies uit.

Na de ingangstoets en plaatsing van het project op de lijst van het HWBP, wordt een plan van aanpak voor de verkenningsfase opgesteld, als uitwerking van de inzichten en conclusies uit de integrale scopebepaling.

In dit plan van aanpak wordt de scope van de waterveiligheidsopgave in relatie tot de omgeving vastgesteld en de projectorganisatie ingericht. Ook worden de 'leidende principes' project specifiek uitgewerkt, worden de ontwerpogaven m.b.t. ruimtelijke kwaliteit beschreven, de bemensing in het IPM-team m.b.t. RK concreet bepaald, de gewenste rol en inzet van het Q team beschreven.

Het HWBP-begeleidingsteam en eventueel betrokken MIRT partners voert een eerste toets uit op de resultaten van de scopebepaling, beschouwd vanuit het criterium 'sober en doelmatig' en geeft een beschikking af voor de Verkenningsfase.

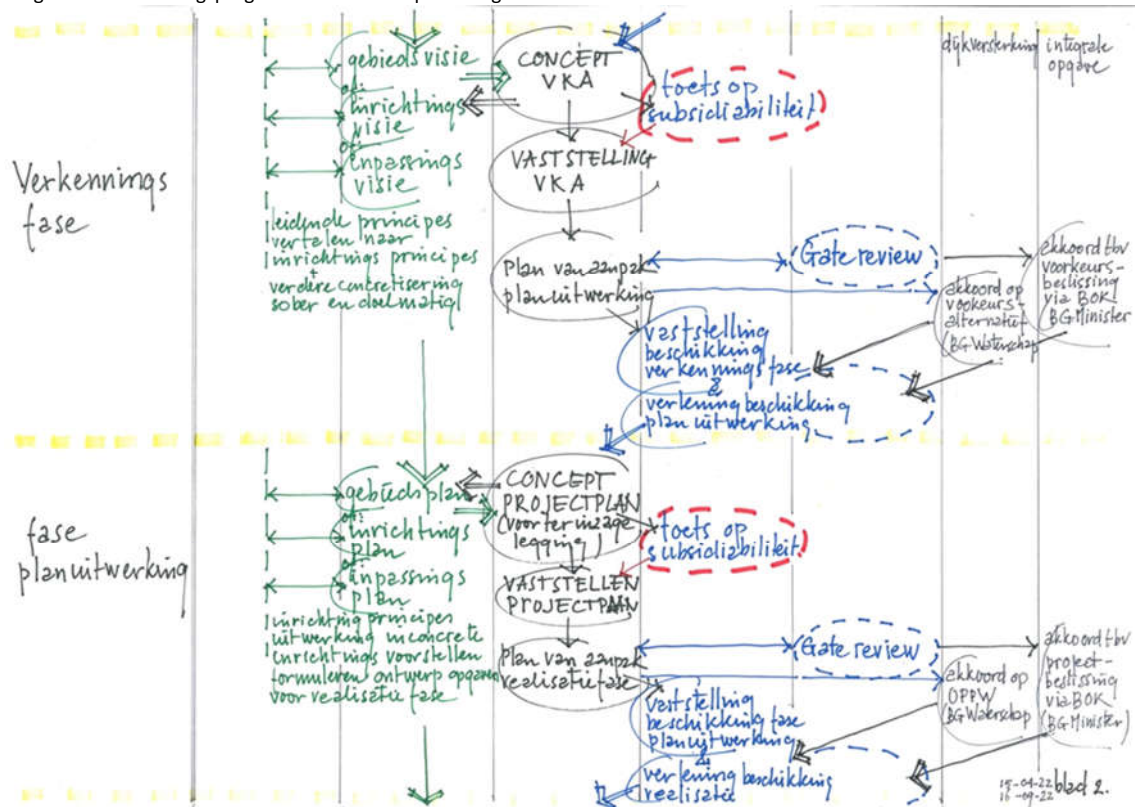
4.3 Verkenningsfase

De 'integrale scopebepaling' is te beschouwen als het eerste product van het **'groeidocument integrale planvorming'**, elke volgende planstap voegt weer een hoofdstuk aan dit document toe.

Dit document of werkboek, dat zowel intern als extern gebruikt wordt, laat zien hoe in een cyclisch werkproces techniek en ruimtelijke kwaliteit gezamenlijk steeds verder de oplossingen uitwerken voor de verschillende ontwerpogaven beschreven in het document 'integrale scopebepaling'.

Doorlooptijd 2 jaar. Het integrale planproces wordt in 2 stappen doorlopen; het aanscherpen en concretiseren van de ruimtelijke ontwerpogaven en daarna deze vertalen in duidelijke ontwerpprincipes als uitwerking van de leidende principes ruimtelijke kwaliteit, verbeeld in een **inrichtingsvisie** (streefbeeld en een integrale overzichtskaart van maatregelen), als onderlegger voor het Voorkeursalternatief (VKA). De supervisor RK en betrokken IPM- of projectteamlid voor de ruimtelijke kwaliteit fungeert als coach voor de landschapsarchitect van het ingenieursbureau dat de planproducten opstelt. In deze fase hebben Q team en BGT van het HWBP 2 x collegiaal overleg met het projectteam. Te overwegen valt om deze overleggen te combineren. Q team brengt formeel advies uit over het streefbeeld en de integrale overzichtskaart van maatregelen, als onderlegger voor het VKA. Het budget voor de integrale aanpak van de verschillende inrichtingsmaatregelen en eventuele gebiedsgerichte projecten/meekoppelkansen wordt bestuurlijk vastgelegd.

Het HWBP-begeleidingsteam toetst de resultaten VKA vanuit het criterium 'sober en doelmatig' en op consistentie t.o.v. de scopebepaling en geeft een beschikking af voor de planfase. Voor de Mirtprojecten geeft het gate-review team van RWS geeft haar bevindingen weer over de voorkeursbeslissing en de wijze waarop deze Verkenningsfase is doorlopen. Het Q team stelt een eindadvies op voor de stuurgroep.

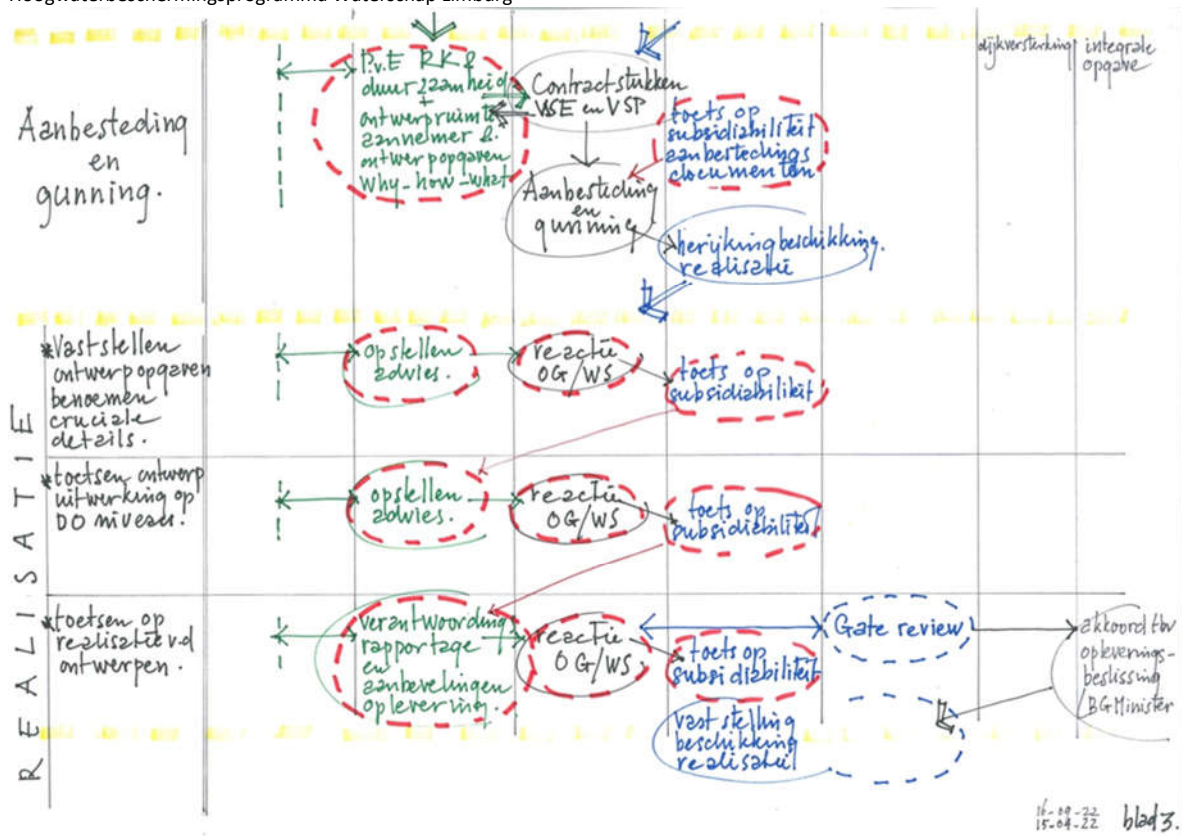

4.4 Fase planuitwerking

Doorlooptijd 2 – 3 jaar. De visie op de hoogwaterbescherming en de ontwerpprincipes uit het streefbeeld worden doorontwikkeld tot concrete inrichtingsvoorstellen, vastgelegd en verbeeld in een **inrichtingsplan**.

Onderdeel van het inrichtingsplan is een **landschapsplan** ten behoeve van de wettelijke verplichte groen- en natuurcompensatie/mitigatie.

De landschapsarchitect van het ingenieursbureau dat het projectplan met bijlagen opstelt wordt gecoacht door het betrokken IMP/projectteamlid en de supervisor RK. Het Q team en BGT voeren in deze fase 2 – 3 x collegiaal overleg met het projectteam. Het Q team brengt in ieder geval formeel advies uit over het landschapsplan tbv groen en natuurcompensatie en het inrichtingsplan in relatie tot het projectplan. Het HWBP-begeleidingsteam brengt een derde toetsingsadvies vanuit het criterium ‘sober en doelmatig’ uit.

4.5 Aanbesteding en gunning

De borging van ruimtelijke kwaliteit in de contractfase wordt vooral bereikt met het opstellen van een **Esthetisch Programma van Eisen (EPvE)**, met als voorbeelden Steyl en Belfeld. Op basis van het EPvE kunnen eventuele EMVI-criteria voor ruimtelijke kwaliteit worden afgeleid.

Het EPvE is een aanscherping van het inrichtingsplan, waar in contractuele termen de planambities en de ontwerp ruimte voor de aannemer expliciet worden beschreven. Er worden ook EPvE's opgesteld voor de projecten met een meer landelijk/groen karakter, hiervoor is nog geen goed voorbeeldproject beschikbaar.

Bij projecten met meervoudige inrichtingsopgaven zit de supervisor RK in het beoordelingsteam. Het Q team geeft een informeel advies (nota van bevindingen) over de conceptversie van het EPvE.

4.6 Realisatiefase

Doorlooptijd ca. 2 jaar. Tijdens deze fase zijn er 3 momenten waarin de voortgang van het project wordt getoetst op de ambities ruimtelijke kwaliteit verwoord in het inrichtingsplan en het EPvE.

- **Vaststellen ontwerp opgaben en benoemen cruciale details.** Na gunning worden in een collegiaal overleg tussen OG (incl. supervisor RK en Q team) en ON de ontwerp opgaben benoemd die in het uitvoeringsplan nog een nadere uitwerking behoeven. Deze lijst met opgaben vormt naast het EPvE het toetsingskader voor op te stellen uitvoeringsplan. Het Q team stelt een notitie van bevindingen op.
- **Toetsen uitvoeringsplan.** Na afstemming met supervisor RK legt ON uitvoeringsplan ter toetsing voor aan het Q team. Het Q team brengt een formeel advies uit aan de stuurgroep.
- **Toetsen kwaliteit realisatie.** Het Q team stelt een evaluatie op over het bereikte projectresultaat, ruim voor de formele oplevering, zodat opmerkingen en

aanbevelingen nog meegenomen kunnen worden bij de oplevering. De evaluatie kan ook aanbevelingen bevatten voor de rest van het programma.

4.7 Oplevering en overdracht

IPM-teamlid RK en supervisor RK dragen er zorg voor dat de ambities RK en de aanbevelingen van het Q team die relevant zijn voor de beheerfase van het project, goed verwoord worden in het op te stellen overdrachtsdocument.

5 Producten Ruimtelijke Kwaliteit

In hoofdstuk 2 is al geconstateerd dat onder het “paraplubegrip” ruimtelijke kwaliteit eigenlijk 2 verschillende rollen zijn ondergebracht; enerzijds de inbreng van het **belang van het bestaande landschap** en alle kwaliteiten die daaraan kunnen worden toegekend en anderzijds de rol van het **ruimtelijk ontwerp** waarbij de verschillende onderkende belangen op elkaar worden afgestemd en worden geïntegreerd in één samenhangend plan voor het toekomstige landschap. Het feit dat deze 2 rollen niet duidelijk van elkaar worden onderscheiden leidt vaak tot verwarring, daarom het voorstel om dat nu wel te doen bij de beschrijving van de verschillende producten die worden opgesteld.

In elke planstap wordt onderscheid gemaakt tussen de inbreng van ruimtelijke kwaliteit als **belang** naast ruimtelijke kwaliteit als **integrator**.

De verschillende planproducten als resultaat van de reeks van 7 planstappen zijn op te vatten als een logisch samenhangend “**groeidocument integrale planvorming**”, waarbij elke volgende stap een hoofdstuk aan dit document toevoegt.

5.1 Visie en leidende principes Maassysteem 2050

In het verlengde van de op te stellen “integrale programmering Maas 2050” wordt een actualisatie voorgesteld van het document Visie & Leidende Principes ruimtelijke kwaliteit Noordelijke Maasvallei. Naast een uitbreiding van de visie voor het gehele Maassysteem is ook een aanscherping van de werkwijze gericht op het maken van integrale plannen wenselijk. Een goede basis voor dit laatste onderdeel is de methode van de “kwaliteitsestafette”. Daarnaast is het van belang om aan te sluiten op de systematiek van de “duurzaamheidsroos” zoals die is ontwikkeld door het HWBP, waarin de invalshoeken ruimtelijke kwaliteit, energie & klimaat en circulariteit aan elkaar worden gerelateerd

De visie gaat zowel in op huidige kwaliteiten van het Maassysteem als op de ontwerpprincipes voor de toekomstige Maas tbv Maas 2050.

Voorstel: De supervisor ruimtelijke kwaliteit stelt een plan van aanpak op voor de totstandkoming van dit product.

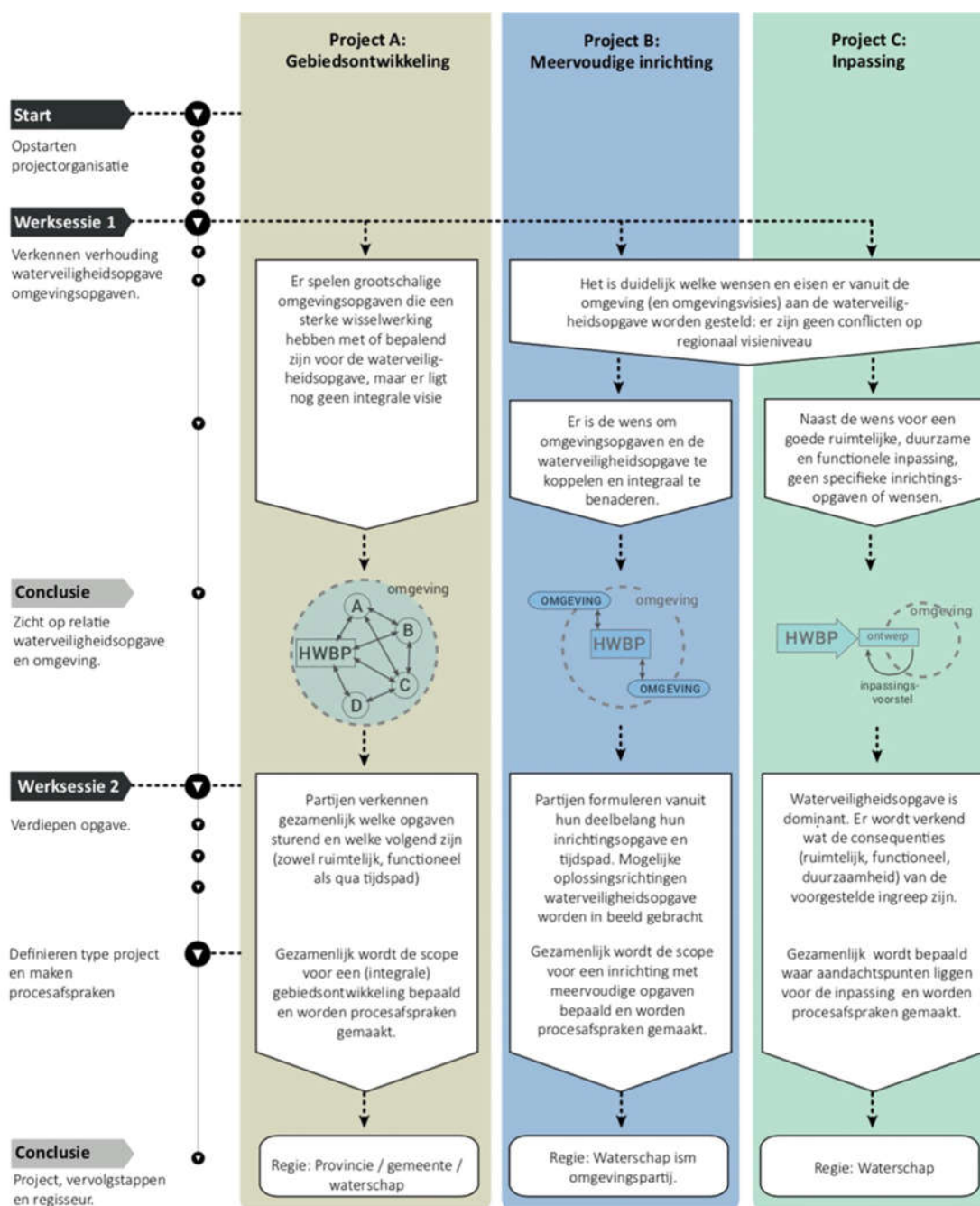
5.2 Integrale scopebepaling (product-initiatiefase)

Een ‘**integrale scopebepaling**’ wordt uitgevoerd om de scope van het project te bepalen op basis van een integrale visie op de dikversterking i.r.t. omgeving en relevante planambities vanuit andere invalshoeken. Er wordt gebruik gemaakt van het format dat is ontwikkeld door RWS-ontwerpt (voorbeelden Markermeer dijken en Schiermonnikoog, doorlooptijd 3 maand). Ook worden de ‘leidende principes voor het Maassysteem 2050’ project-specifiek uitgewerkt, worden de ontwerpgegevens m.b.t. ruimtelijke kwaliteit beschreven en worden de belangrijkste invalshoeken voor de opzet van de landschapsbiografie benoemd.

Het werkproces van de scopebepaling voorziet in 2 workshops waarvoor alle betrokken partijen worden uitgenodigd. In onderstaand schema is te zien dat de verkenning in principe tot 3 verschillende typen scope kan leiden: opgave voor gebiedsontwikkeling, opgave voor het ontwikkelen van een meervoudige inrichtingsvisie of een inpassingsopgave. Het zal duidelijk zijn dat de 3 typen scope, leiden tot nogal verschillende plannen van aanpak voor de verkenningsfase.

Voorstel: Voor elk integraal project in deze fase organiseren het IPM-team in samenspraak met supervisor ruimtelijke kwaliteit, een Quick scan met de 2 workshops en leggen de resultaten vast in een rapportage.

5.3 Gebiedsvisie/Inrichtingsvisie/inpassingsvisie (product-verkenningfase)

Afhankelijk van de projectscope wordt een gebieds-, inrichtings- of inpassingsvisie opgesteld. Aan de visie gaat de uitwerking van een **landschapsbiografie** vooraf, waarbij natuurlijk gebruik wordt gemaakt van reeds beschikbare producten (voorbeeld pm.). Het ontwerpproces wordt in 2 stappen doorlopen; het aanscherpen en concretiseren van de ruimtelijke ontwerpogaven en daarna deze vertalen in duidelijke inrichtingsprincipes als uitwerking van de leidende principes ruimtelijke kwaliteit, verbeeld in een **gebiedsvisie, inrichtingsvisie of inpassingsvisie** (streefbeeld en een integrale overzichtskaart van maatregelen), als onderlegger voor het Voorkeursalternatief (VKA). Een goed voorbeeld voor een inrichtingsvisie is het streefbeeld dat is opgesteld voor het project Thorn-Wessem.

Voorstel: Voor elk project in deze fase formuleert het IPM-team in samenspraak met de supervisor ruimtelijke kwaliteit een uitvraag aan het geselecteerde ingenieursbureau voor het product Landschapsbiografie en afhankelijk van de projectscope een uitvraag voor een gebieds-/inrichtings-/inpassingsvisie.

5.4 Gebiedsplan/inrichtingsplan/inpassingsplan (product-planfase)

In de planfase wordt de visie uit de vorige fase doorontwikkeld tot concrete inrichtingsvoorstellen, vastgelegd en verbeeld in een **gebieds-/inrichtings-/inpassingsplan**, als onderdeel van het projectplan.

Onderdeel van het inrichtingsplan is een **landschapsplan** ten behoeve van de wettelijke verplichte groen- en natuurcompensatie/mitigatie. Een goed voorbeeld van deze planfase is het inrichtingsplan Nieuw Bergen.

Voorstel: Voor elk project in deze fase formuleert het IPM-team in samenspraak met de supervisor ruimtelijke kwaliteit een uitvraag aan het geselecteerde ingenieursbureau voor het product **gebieds-/inrichtings-/inpassingsplan** inclusief een op te stellen **landschapsplan**.

5.5 Esthetisch Programma van Eisen (EPvE) (productfase aanbesteding)

Het EPvE is een aanscherping van het inrichtingsplan, waar in contractuele termen de planambities uit het gebieds-/inrichtings-/inpassingsplan en de ontwerpruimte voor de aannemer expliciet worden beschreven. Het heeft de volgende kenmerken:

- Het EPvE is een contractdocument dat als toetsingskader dient voor de ruimtelijke kwaliteit tijdens de aanbesteding en realisatie.
- EPvE is de afkorting van Esthetisch Programma van Eisen, maar de inhoud ervan bestaat uit meer dan alleen eisen aan 'esthetiek'. Ruimtelijke kwaliteit wordt in dit programma niet opgevat als de 'inpassing' van een technische keuze en het toevoegen van 'vormgeving' daaraan, maar als de balans tussen gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde.
- In de opzet van het EPvE wordt gestreefd naar een set eisen die enerzijds voldoende garantie biedt op de beoogde ruimtelijke kwaliteit, en anderzijds niet volledig voorsorteert op een bepaalde techniek of uitvoeringswijze. Hiertoe is het EPvE opgebouwd op basis van een herkenbare hiërarchie in de eisen: WHY, HOW, WHAT. (zie ook de voorbeelden Steyl en Belfeld).

Voorstel: Voor elk project in deze fase formuleert het IPM-team in samenspraak met de supervisor ruimtelijke kwaliteit een uitvraag voor het product **EPvE**.

5.6 Drie toets documenten realisatiefase

In de realisatiefase stelt het IPM-team in samenspraak met de supervisor ruimtelijke kwaliteit een drietal toets documenten op:

- **Ontwerpopgaven uitvoering en cruciale details.**
- **Toets uitvoeringsplan**
- **Toets kwaliteit realisatie**

Voorstel: voor elk project worden deze 3 documenten opgesteld.

5.7 Overdrachtsdocument ruimtelijke kwaliteit

Voorstel: Het IPM teamlid RK draagt er zorg voor dat de ambities RK en de aanbevelingen van het Q team die relevant zijn voor de beheerfase van het project, goed verwoord worden in het op te stellen overdrachtsdocument.

